

Magritt Brustad og Torill H. Lauritsen

Tannhelse i samisk befolkning i Finnmark

Undersøkelser fra Norge har vist at tannhelsen i befolkningen har vært i bedring de siste årene. Det kan se ut som om forskjellen i tannhelse mellom nord og sør i landet er i ferd med å utjevnes. Den offentlige tannhelsetjenestens tallmateriale for pasienter yngre enn 19 år har også vist en positiv endring i tannhelsen over tid i kommuner med høy andel av samisk befolkning.

Tannlegedekningen i Finnmark har bedret seg betydelig siden 2004. Per i dag (2015) er alle tannlegestillingene i fylket besatt. Man antar at dette er en årsak til bedret tannhelse i befolkningen. En annen sentral årsak til den positive utviklingen av tannhelsen for barn og unge er trolig det forebyggende og helsefremmende arbeidet som tannhelsetjenesten i Finnmark har lagt stor vekt på.

Helsedirektoratet og Finnmark fylkeskommune har gjennom økonomiske bevilgninger muliggjort omfattende forskning på tannhelse i befolkningen i utvalgte kommuner i Finnmark. Det er forventet at når resultatene fra disse undersøkelsene foreligger, vil forskningsbasert kunnskap kunne nyttes i det forebyggende arbeidet og i utvikling av tannhelsetjenesten til den samiske befolkningen.

Forskingsbasert kunnskap om tannhelsen i befolkningen i Norge finnes kun i begrenset grad. Dette aktualiseres blant annet i Folkehelseinstituttets rapport fra 2009 «Tannhelsestatus i Norge – en oppsummering av eksisterende kunnskap», der det sies at kunnskapen om tannhelsen i Norge generelt er mangelfull (1).

Behov for forskningsbasert kunnskap vedrørende tannhelsetilstanden for samisk befolkning i Norge ble spesielt nevnt

i Stortingsmelding nr. 35 (2006–2007): «Tilgjengelighet, kompetanse og sosial utjevning – Framtidas tannhelsetjenester» (2). Her ble tannhelse i samisk befolkning fremholdt som et prioritert satsingsområde både med tanke på kunnskapsinnhenting og med tanke på iverksetting av tiltak for å bedre tannhelsen i befolkningen.

Det er tydelige indikasjoner på at tannhelsen i befolkningen i Norge har blitt stadig bedre i løpet av årene. Det er nærliggende å tro at dette også har vært tilfelle for den samiske delen av befolkningen, selv om det per i dag ikke finnes publiserte data der tannhelse er angitt for ulike etniske grupper i Norge.

Det generelle behovet for å øke forskning på tannhelsen i Norge, og mangelfull kunnskap om tannhelse i samisk befolkning, er en av grunnene til at det er igangsatt befolkningsbaserte tannhelseundersøkelser ut fra fagmiljøet ved UiT

Hovedbudskap

- Tannhelsen i Finnmark har hatt en markant forbedring i løpet av de siste ti årene
- Det forebyggende og helsefremmende arbeidet i DOT Finnmark i perioden har båret frukter
- Forskningsprosjektet «Tannhelse i Nord» har medført en kompetanseheving blant medarbeidere i DOT Finnmark innen klinisk arbeid, og kunnskap om tannhelseforskning
- Det har vært en dramatisk nedgang i ubesatte stillinger i DOT Finnmark takket være tannlegeutdanningen ved Universitetet i Tromsø (UiT)
- Alle tannlegestudenter som er tatt inn på samisk kvote ved UiT, har vendt tilbake til fylket for å arbeide som tannleger
- Det er nødvendig med samarbeid, prioritering og felles innsats blant kommunale og statlige instanser og frivillige institusjoner hvis tannhelsetjenesten skal lykkes i folkehelsearbeidet
- For å drive målrettet og hensiktsmessig forebyggende arbeid er det avgjørende at forskningsbasert kunnskap er tilgjengelig – det må derfor legges til rette for forskning i tannhelsetjenesten

Forfattere

Magritt Brustad, professor dr.scient., Institutt for samfunnsmedisin, UiT Norges arktiske universitet
Torill H.Lauritsen, fylkestannhelsesjef i Finnmark fylkeskommune

Først publisert i «Såmi logut muitalit/Samiske tall forteller 8», Rapport 1/2015, Såmi allaskuvla/Samisk høgskole.

Norges arktiske universitet og Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Nord-Norge i samarbeid med Finnmark fylkeskommune.

Tannlegeutdanningen i Tromsø ble opprettet for å møte behovet for tannleger nasjonalt, og i Nord-Norge spesielt. De første studentene ble uteksaminert i 2009.

Hensikt og avgrensning

Disse nevnte forhold – at tannhelse i samisk befolkning er satt på kartet fra politisk hold med økt vektlegging av tannhelse relaterte befolkningsundersøkelser, opprettelsen av tannhelseutdanning i Tromsø, og generelle trender som har vist bedring i tannhelsen i Norge – berøres i denne artikkelen. Hensikten med artikkelen har vært å kommentere tilgjengelig datamateriale relatert til tannhelse og tannhelsetjenesteforhold med relevans for samisk befolkning i den nordligste delen av landet. Situasjonen i Finnmark og samiske språkforvaltningskommuner vies særlig oppmerksomhet. For å belyse tannhelse i samisk befolkning i relasjon til nasjonale trender i tannhelsen gis en kortfattet oppsummering av hovedfunn fra tidligere undersøkelser om tannhelse i ulike befolkninger i Norge. Artikkelen presenterer i noe mer detalj registreringsdata for tannhelsen i Finnmark og de samiske språkforvaltningskommunene spesielt fra perioden 2004–2014. I tillegg presenteres og kommenteres tall vedrørende endringer i tannlegedekningen i Finnmark.

Artikkelen berører også det potensialet som ligger i igangsatte undersøkelser av tannhelse i samisk befolkning, og den inkluderer noen anbefalinger for videre forskning og kunnskapsinnhenting.

Befolkningsdata for tannhelse i Norge og Nord-Norge

Den offentlige tannhelsetjenesten som ivaretar tannundersøkelser og behandling av barn (<19 år), rapporterer på ulike indikatorer til KOSTRA (KOMMUNE-STAT-RAPPORTERING). Denne databasen har vært brukt for å overvåke tannhelsen hos barn og unge over tid og i ulike geografiske områder i landet. Tall fra KOSTRA har for eksempel vist at tannhelsen har vært best blant 5-åringene på Østlandet unntatt Oslo, og dårligst i de nordligste fylkene. KOSTRA-dataene har også vist en betydelig bedring i tannhelsen hos barn i Norge over tid.

Geografiske forskjeller og bedring i tannhelsen de siste årene er vist i andre registreringer eller undersøkelser gjort i den voksne befolkningen, for eksempel i undersøkelser på utvalg av rekrutter i Norge. Informasjon om tannhelse fra Trøndelagsundersøkelsene (HUNT) (3) og Oslo-undersøkelsene har bekreftet en betydelig tannhelseforbedring i den voksne befolkningen over tid. Enkeltstudier gjort på utvalgte grupper, eksempelvis eldre, har vist at Nord-Norge hadde den laveste andelen eldre med egne tenner og den høyeste andelen med tannproteser. (1)

Aktualisering av forskning på tannhelse i samisk befolkning

Foreløpig finnes det ingen publiserte data fra befolkningsbaserte undersøkelser der forekomst og årsaksforhold knyttet til tannhelse i samisk befolkning i Norge har vært tema.

Det foreligger et arbeid fra 1988 på tannhelse i Alta, Honningsvåg, Karasjok og Kautokeino basert på en undersøkelse av om lag 300 personer i alderen 25, 40, 55 og 65 år. Etnisitetsopplysninger ble ikke innhentet i denne studien, men det ble funnet at tannhelsen var best i utvalget fra Alta og dårligst i Honningsvåg. Både Karasjok og Kautokeino kom mellom disse to (4).

I Stortingsmelding nr. 35 (2006–2007) refereres det til formidling fra den fylkeskommunale tannhelsetjenesten om utfordringer i tannhelsesituasjonen innenfor de såkalte samiske kjerneområdene. På bakgrunn av tall på kommunenivå antydte fylkestannhelsesjefen i Finnmark i årsmeldingen 2004–2014 en økt risiko for dårlig tannhelse i kommuner med høyere andel samisk befolkning. Årsaksforhold knyttet til denne observasjonen berøres ikke i stortingsmeldingen.

«Tannhelse i nord»-prosjektet

Stortingsmelding nr. 35 (2006–2007) framholdt at regjeringen ønsket å få kartlagt tannhelseforholdene og mulige årsakssammenhenger før videre tiltak ble iverksatt. Dette har vært bakgrunnen for at det i etterkant av denne stortingsmeldingen har blitt igangsatt befolkningsbaserte undersøkelser om tannhelse i utvalgte kommuner i Finnmark, med særlig søkelys på den samiske befolkningen.

«Tannhelse i nord»-prosjektet ble startet allerede i 2010 som en pilot og med datainnsamling i løpet av 2013–2014 for hovedundersøkelsen. Denne studien legger særlig vekt på tannhelse i den samiske befolkningen og har vært utført i de samiske språkforvaltningskommunene i Finnmark, dvs. Karasjok, Tana, Porsanger, Nesseby og Kautokeino. Drøyt 2100 personer i alderen 18–75 år har deltatt i undersøkelsen, og det er en av Norges mest omfattende befolkningsbaserte tannhelseundersøkelser. Undersøkelsen er et samarbeid mellom Finnmark fylkeskommune, Tannhelsetjenestens kompetansesenter i Nord-Norge og Institutt for samfunnsmedisin, UiT Norges arktiske universitet. Helsemyndighetene og Finnmark fylkeskommune har finansiert undersøkelsen.

«Tannhelse i nord»-prosjektet har innhentet omfattende opplysninger om tannhelse og tannhelse relatert atferd gjennom spørreskjema i tillegg til spørsmål om etnisitet, sosioøkonomiske forhold og tilfredshet med tannhelsetjenesten. Det er gitt tillatelse fra Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk til å koble disse spørreskjemaopplysningene opp mot journaldata for karies og periodontitt

Det overordnede målet med prosjektet «Tannhelse i nord» har vært å kartlegge tannhelseforhold i samisk befolkning i Norge, inkludert mulige årsakssammenhenger. Denne undersøkelsen er den første tannstudien i sitt slag som har individbasert informasjon om etnisitet hos deltakerne. Forskningsbasert kunnskap vil derfor kunne genereres om tannstatus og mulige årsakssammenhenger i relasjon til etnisitet, men også bruk av og tilfredshet med tannhelsetjenesten i den samiske befolkningen i kommunene. Det er forventet at når resultatene fra «Tannhelse i nord»-studien foreligger, vil denne vitenskapelig baserte kunnskapen være av

stor verdi i arbeidet med å tilrettelegge en likeverdig tannhelsetjeneste for befolkningen.

«Tannhelse i nord»-prosjektet har hatt som delmål å drive kompetanseheving blant tannhelsepersonell som gjennom deltakelse i prosjektet har ervervet seg kunnskap om og erfaring knyttet til tannhelseforskning. Det har vært arrangert prosess-evalueringer og seminarer i løpet av datainnsamlingsperioden for tannhelsetjenestens ansatte i de aktuelle kommunene, samt fylkets overannleger, for å gi økt kunnskap om, og forhåpentlig interesse for, forskning og systematisk vitenskapelig basert kunnskapsinnhenting i tannhelsetjenesten. Dette er et eksempel på at økt forskningsaktivitet knyttet til tannhelsen i befolkningen kan bidra til å heve kompetansen hos tannhelseteamene

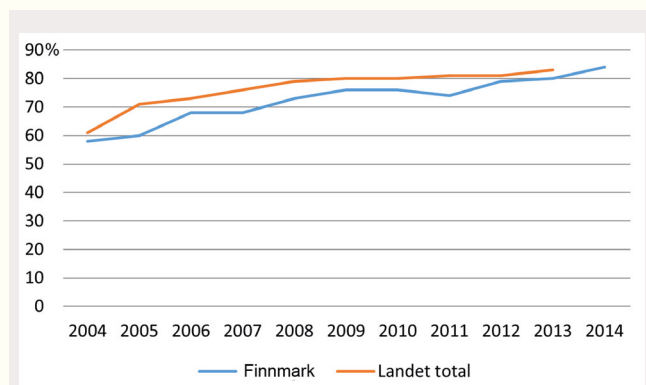
Tydelige tegn til betydelig bedring i tannhelsen i nord

De begrensede dataene som har vært tilgjengelige om status og trender i tannhelse i Norge, har vist en dårligere tannhelse i nordlige deler av landet. Det er imidlertid indikasjoner på at denne forskjellen er i ferd med å utjevnes, ifølge de nyeste tallene fra KOSTRA-databasen. I Finnmark er det betydelig nedgang i forekomst av karies hos barn i en rekke kommuner de siste årene.

Figur 1 viser KOSTRA-tallene fra Finnmark vedrørende andel 5-åringere som ikke har hatt hull i tennene i perioden 2004–2014. Her kommer det fram at Finnmark nå ligger opp mot landsgjennomsnittet. Det kan se ut som om økningen i andel 5-åringere som ikke har hatt hull i tennene, har vært noe brattere i Finnmark de siste årene enn for landet sett under ett.

I 2006 hadde 42 % av 5-åringene hatt hull i tennene, men i 2014 hadde tallet minket til under 16 %. Årsaken til den gode utviklingen er antatt å være en rekke forebyggende tiltak, blant annet satsingen på informasjon om forebygging av kariessykdom, kosthold og helse på helsestasjoner og på foreldremøter i barnehager i de ulike kommunene. Konkrete tiltak har vært vektlegging av tannpuss i barnehagene og arbeidet med å få dem «sukkerfrie».

Figur 2 viser andelen 12-åringere som ikke har hatt hull i tennene i løpet av en 10-årsperiode fra 2004 og fram til 2013/2014 for Finnmark fylke og landet totalt. I 2004 var det kun 26 % av

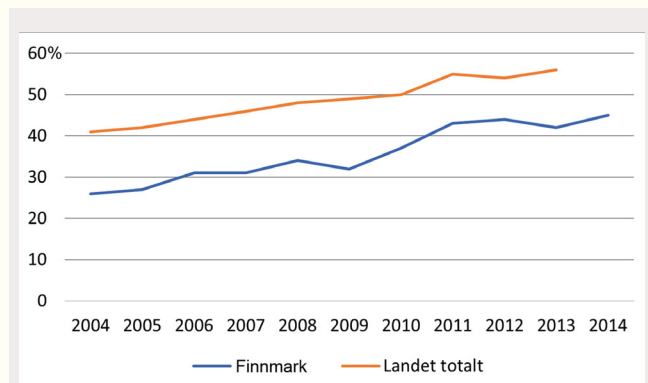
Figur 1. Andel femåringere uten karies i Finnmark sammenliknet med landet totalt i perioden 2004–2014.

12-åringene som ikke hadde hatt hull i tennene i Finnmark. I 2014 var denne andelen steget til 45 %. Tallene ligger fortsatt noe under landsgjennomsnittet, men økningen i andelen følger parallelt med økningen i landet for øvrig. Tallene for 2014 for Finnmark tilsvarer 2007-nivået for landet totalt.

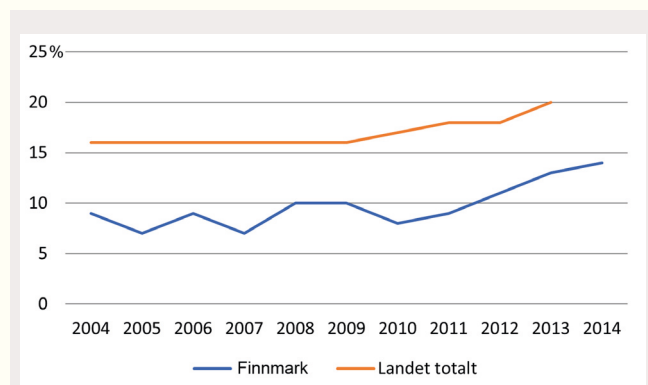
Tannpleierne i den offentlige tannhelsetjenesten i Finnmark driver et utstrakt utadrettet forebyggende arbeid overfor skoleklasser på foreldremøter der «kosthold og tannhelse» er tema. Det forebyggende arbeidet i tannklinikene er forankret i satsingen på folkehelse som fylkeskommunen og fylkesmannen i Finnmark samarbeider om.

For 18-åringene viser figur 3, også for denne aldergruppen, en endring mot høyere andel uten erfaring med hull i tennene. Trender følger nasjonale mønstre, selv om Finnmark ligger noe under landsgjennomsnittet.

For 18-åringene i 2004 hadde 91 % hatt hull i tennene, mens denne andelen i 2014 var på 86 %. Årsaken til at det fortsatt er et så høyt tall blant 18-åringene, er ikke kjent, men en mulig forklaring kan være at en stor andel flytter hjemmefra for å gå på videregående skole, og at dette kan påvirke oppmerksomheten rundt kosthold og andre tannhelserelaterte forhold. En annen grunn som kan påvirke tallene, kan være at mange som har unnlatt å møte til tannlegen mens de gikk på ungdomsskolen, nå som 18-åringere vil ta «et skipptak» før de blir for gamle til å få gratis

Figur 2. Andel 12-åringere i Finnmark som ikke har hatt karies, sammenliknet med landet totalt i perioden 2004 – 2014.

Figur 3. Andel 18-åringere i Finnmark uten karies sammenliknet med landet totalt i perioden 2004 – 2014.

tannbehandling (dvs. etter at de er fylt 19 år), og at de da møter hos tannlegen på hjemstedet med relativt mange hull. Forskningsbasert kunnskap er nødvendig for å kunne si noe sikkert om årsakssammenhenger knyttet til ungdommers tannhelse i Finnmark og om utvikling av gode forebyggende tiltak for denne aldersgruppen.

KOSTRA-data fra de samiske språkforvaltningskommunene Porsanger, Kautokeino, Karasjok, Tana og Nesseby (figur 4) viser en tydelig bedring i tannhelsen ved at forekomsten av karieserfaring i de ulike aldergruppene har gått betydelig ned i løpet av ti-årsperioden 2004–2014. Bedringen har vært spesielt markant hos 18-åringene i denne perioden. I 2004 var det kun 1 % av 18-åringene som aldri hadde hatt hull i tennene. I 2014 var denne andelen 13 %, som tilsvarer fylkesgjennomsnittet samme år. For 12-åringene kan det se ut som bedringen i tannhelsen i disse kommunene også har vært noe brattere enn for fylket totalt. For 5-åringene var det i begynnelsen av perioden (2004) halvparten av barna som ikke hadde hatt hull i tennene i disse kommunene. I 2014 var denne andelen steget til om lag tre firedeler av barna. Dette tilsvarer landsgjennomsnittet fra 2007. Landsgjennomsnittet for 2013 (nyeste tilgjengelige data) viste at andelen 5-åringene som ikke har hatt hull i tennene, var 84 %.

Tannlegedekningen i Finnmark

Mangel på tannleger har vært en betydelig utfordring for tannhelsetjenesten i Finnmark, inkludert områder med høy andel samisk befolkning.

Tannlegeutdanningen i Tromsø ble opprettet i 2004. Et viktig argument for at dette studiet ble lagt til Universitetet i Tromsø, var behovet for tannleger i landsdelen. Erfaring fra andre helseprofesjonsutdanninger, for eksempel legeutdanningen, har vist at et tilgjengelig utdanningstilbud i regionen er et godt virkemiddel for å få stabil og kvalifisert arbeidskraft til landsdelen.

Ved oppstarten av tannlegeutdanningen i Tromsø ble det tatt opp 13 studenter høsten 2004. Av disse var det 11 kandidater som fullførte studiene våren 2009. Kullene har økt gradvis i størrelse. Fra 2007 har det vært tatt opp 40 studenter per år.

I 2004 sto hver fjerde tannlegestilling i Finnmark ubesatt. Per i dag (2015) er derimot alle stillinger bemannet. Figur 5 viser den

dramatiske nedgangen i ubesatte stillinger i Finnmark i løpet av perioden 2004–2014.

Samisk kvote på tannlegestudiet

Som for alle helseprofesjonsutdanningene ved UiT Norges arktiske universitet har tannlegeutdanningen også egen kvote for søkere med dokumentert samisk språkkompetanse.

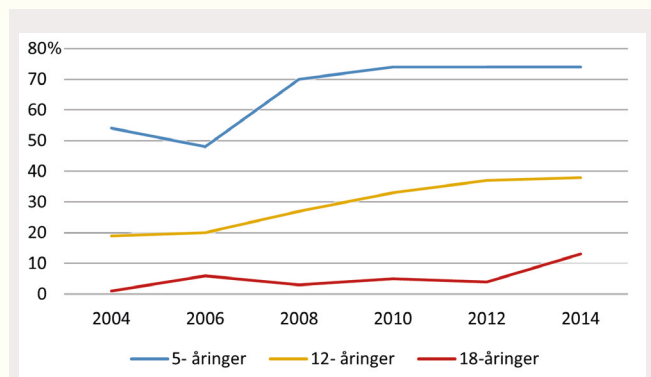
Ved opptakene i 2004–2006 har det vært en gradvis økning i opptak av søkere til tannlegeutdanningen i Tromsø. Det ble tatt opp henholdsvis 10, 20 og 30 studenter. På disse tre opptakene var det én student per år på samisk kvote. Fra opptaket i 2007 ble det tatt opp 40 studenter per år, som er normtall for studieprogrammet. Den samiske kvoten ble fra 2007 utvidet til to studenter per år.

Ifølge studieseksjonen ved tannlegeutdanningen i Tromsø har det helt fra oppstarten av studiet i Tromsø alltid vært en del samiskspråklige studenter som har kommet inn på ordinært inntak utenom den samiske kvoten. Tallet på samiskspråklige tannleger som har tatt sin utdanning ved andre studiesteder enn UiT, er ikke kjent.

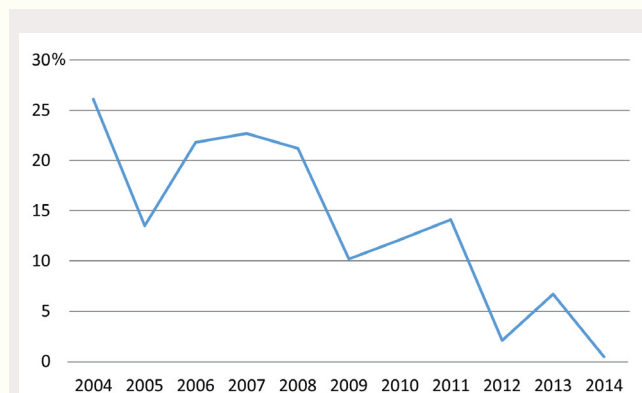
En foreløpig upublisert analyse gjort ved hjelp av informasjon fra Institutt for odontologi, ved UiT Norges arktiske universitet og fylkestannhelsesjefen i Finnmark har vist at samtlige studenter fra Finnmark som kom inn på såkalt samisk kvote ved tannlegestudiet og som har fullført, har vendt tilbake til fylket for å arbeide som tannlege.

Per i dag (2015) er det fem samisktalende tannleger i Finnmark: to i Kautokeino, to i Karasjok og én i Alta (av til sammen 42 tannlegestillinger i den offentlige tannhelsetjenesten i fylket). En annen positiv trend er at det etter at tannlegeutdanningen i Tromsø startet, arbeider finnmarkinger på de fleste klinikkene i Finnmark. Det arbeider nå tannleger født og oppvokst i Finnmark henholdsvis i Alta, Hammerfest, Kirkenes, Honningsvåg, Vadsø, Vardø, Kjøllefjord og i Mehamn – i tillegg til de som jobber i Karasjok og Kautokeino.

Dette er antatt å styrke helsearbeidernes kulturforståelse, noe som er viktig spesielt i det forebyggende arbeidet. Et eksempel på lokalt initiert og tilpasset tiltak er fra Kautokeino tannklinikk der de ansatte har laget en brosjyre kalt «Reinkjøtt smaker best – med

Figur 4. Andelen av barn og ungdom som ikke har hatt karies i perioden 2004–2014 i de samiske språkforvaltnings-kommunene (Porsanger, Kautokeino, Karasjok, Tana og Nesseby).

Figur 5. Andel ubesatte tannlegestillinger i Finnmark i løpet av 2004–2014.

egne tenner» / «Bohccobiergu maisto buoremusat-go iezat baniiguin beasat suoskat» ved hjelp av tospråklighetsmidlene i Finnmark fylkeskommune. Brosjyren finnes på Norsk Tannvern (www.tannvern.no/images/fremmedspraaklige-brosjyrer/samisk-norsk/bohccobiergu.pdf).

Behovet for fremtidig forskningsbasert kunnskap om tannhelsen i samisk befolkning i Norge – oppsummering og anbefalinger

Det er sterke holdepunkter for at tannhelsen i befolkningen i Norge er i stadig bedring. Tannhelsesituasjonen er i ferd med å utjevnes på tvers av geografi. Også i de nordligste delene av landet, inkludert de samiske språkforvaltningskommunene, er trenden at tannhelsen har blitt betydelig bedre i løpet av tidsperioden 2004–2014.

Selv om barn og unge i Finnmark har flest hull i tennene, har forskjellen mellom Finnmark og resten av fylkene vært minskende. Spesielt har 5-åringene hatt en god utvikling. Utviklingen av det forebyggende arbeidet i tannhelsetjenesten i Finnmark er antatt å forklare mye av årsaken til den positive trenden, i tillegg til etter hvert den gode tannlegedekningen i fylket.

Generelt antar man at den offentlige tannhelsetjenestens fokus på samarbeid, informasjon og forebygging har bidratt til den positive utviklingen blant barn og unge i Finnmark. Det er også viktig å nevne at til sammenlikning med øvrig offentlig tannhelsetjeneste behandler Finnmark flest voksne, fordi det er få private tannleger i fylket. Det betyr at mens andre fylker bruker ressursene i den offentlige tannhelsetjenesten på arbeid med forebygging, og med barn og unge, behandler Finnmark også i stor grad voksne pasienter.

Det er fortsatt manglende kunnskap når det gjelder tannhelsen i samisk befolkning. For å drive målrettet og hensiktsmessig forebyggende arbeid er det avgjørende at forskningsbasert kunnskap er tilgjengelig knyttet til forhold som påvirker tannhelsen. Her vil både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder kunne utfylle hverandre for å gi et best mulig bilde av årsakssammenhenger av betydning for det forebyggende arbeidet. Mer ressurser bør stilles tilgjengelig til praksisnær forskning relatert til tannhelsen i den samiske befolkningen.

Tannlegestudiet i Tromsø har vært viktig for å få økt andelen samiskspråklige tannleger, og bidrar til at tidligere ubesatte stillinger i tannhelsetjenesten i Finnmark nå er dekket med kvalifisert personell med nødvendig både språklig og kulturell kompetanse. Det anbefales at det forskes på i hvilken grad tannlegeutdanningen i Tromsø har betydning for utviklingen av likeverdige tannhelsetjenester for den samiske befolkningen.

Kunnskap om tannhelseforhold, eventuelle forskjeller og årsakssammenhenger er også nødvendig for å kunne planlegge og utvikle tannhelsetjenesten. En sentral oppgave for tannhelsetjenesten bør være å kunne tilby alle forskjellige grupper som lever under ulike kulturelle og yrkesmessige livsbetingelser, et likeverdig tannbehandlingstilbud. Beslutninger som innvirker på helsen, inkludert tannhelsen, tas ofte utenfor helsetjenestens primære ansvarsområde. Det er derfor avgjørende med samarbeid, prioritering og felles innsats blant alle kommunale og statlige instanser og frivillige organisasjoner i folkehelsearbeidet. For å lykkes med dette er det behov for forskningsbasert kunnskap som kan danne grunnlag for å satse riktig. Helsetjenestene skal være basert på, og tilrettelagt for, den enkeltes spesifikke behov. Det vil øke muligheten for en fremtidig god oral helse, jevnt fordelt i den samiske befolkningen.

Referanser

1. Lyshol H, Biehl A. Tannhelsestatus i Norge – En oppsummering av eksisterende kunnskap. Rapport 2009: 5. Oslo: 2009; Avdeling for helsestatistikk, Folkehelseinstituttet.
2. St.meld. nr. 35 (2006–2007). Tilgjengelighet, kompetanse og sosial utjevning – Framtidas tannhelsetjenester. Oslo: Det kongelige helse- og omsorgsdepartement.
3. Holst D, Schuller AA, Dahl KE. Bedre tannhelse for alle? Tannhelsetutviklingen i den voksne befolkningen i Nord-Trøndelag fra 1993 til 2006. *Nor Tannlegeforen Tid.* 2007; 117: 804–811
4. Evjen G, Holst D. Levekår og tannhelse i Finnmark: en rapport fra et samarbeidsprosjekt mellom Den offentlige tannhelsetjeneste i Finnmark og Institutt for samfunnsodontologi. Oslo: 1988; Institutt for samfunnsodontologi, Universitetet i Oslo.

Adresse: Magritt Brustad. Institutt for samfunnsmedisin, UiT, 9037 Tromsø.
E-post: [magritt.brustad@uit.no](mailto:magridd.brustad@uit.no) og toril.h.lauritsen@ffk.no

Brustad M, Lauritsen TH: Tannhelse i samisk befolkning i Finnmark. *Nor Tannlegeforen Tid.* 2015; 125: 966–70.